

กระบวนการทางปริชานในการถ่ายโยงความหมายของคำเรียกสีในภาษาไทย
ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์
Cognitive processes for the semantic mappings of Thai color terms
from the Sukhothai to Rattanakosin periods

Received: *October 20, 2020*

Revised: *March 20, 2021*

Accepted: *March 30, 2021*

ธัญญากุล พรทิพยพานิช

Thanatthakul Phornthippayaphanit

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประเทศไทย

Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, Thailand

thanatthakul.pn@gmail.com

นันทนา วงษ์ไทย

Nuntana Wongthai

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประเทศไทย

Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University, Thailand

nuntanaw@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการทางปริชานในการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีไปยังมโนทัศน์อื่น โดยเก็บข้อมูลทั้งหมด 5 สมัย ได้แก่ 1) สมัยสุโขทัย 2) สมัยอยุธยา 3) สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) 4) สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (รัชกาลที่ 4 - 6) และ 5) สมัยรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน (รัชกาลที่ 7 - ปัจจุบัน) ซึ่งเก็บข้อมูลจากวรรณกรรมและคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ ผลของการวิจัยพบว่า ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันพบกระบวนการทางปริชานในการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีไปยังมโนทัศน์อื่นทั้งหมด 3 กระบวนการ ได้แก่ นามนัย อุปลักษณ์ และอุปลักษณ์นามนัย ซึ่งกระบวนการทางปริชานที่ใช้ในการถ่ายโยงความหมายที่พบมากที่สุดคือ นามนัย กระบวนการทางปริชานที่ใช้ในการถ่ายโยงความหมายที่พบบรองลงมาคือ อุปลักษณ์ และกระบวนการทางปริชานที่ใช้ในการถ่ายโยงความหมายที่พบน้อยที่สุดคือ อุปลักษณ์นามนัย

คำสำคัญ : การถ่ายโยงความหมาย, ความหมายเชิงเปรียบเทียบ, คำเรียกสี, นามนัย, อุปลักษณ์, อุปลักษณ์นามนัย

Abstract

The purpose of this study is to analyze the cognitive process for the semantic mapping of color terms to other domains. The data were divided into five periods: 1) Sukhothai, 2) Ayutthaya, 3) the reign of King Rama I-III, 4) the reign of King Rama IV-VI, and 5) the reign of King Rama VII-2019 A.D. The data were collected from published documents and Thai national corpus. The study reveals that three cognitive processes were used for the semantic mapping of color terms to other domains during the five periods being studied, including: metonymy, metaphor and metaphonymy. The most found is metonymy followed by metaphor and metaphonymy.

Keywords: color terms, conceptual mapping, metaphor, metaphorical meaning, metaphonymy, metonymy

1. บทนำ

คำเรียกสีเป็นคำที่ใช้เรียกประเภทสีต่างๆ ซึ่งประเภทสี หมายถึง กลุ่มของสีที่มนุษย์จำแนกว่าคล้ายคลึงกัน และจะถูกจัดไว้ในกลุ่มเดียวกัน คำเรียกสีนั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เรียกสีของวัตถุต่างๆ (Phornthippayaphanit, 2014) แต่ผู้วิจัยพบว่า มนุษย์สามารถนำคำเรียกสีมาใช้อธิบายสิ่งที่อยู่ในมโนทัศน์อื่นๆ นอกเหนือจากการอธิบายสีของวัตถุได้ เช่น “พื้นที่สีเขียว” ที่หมายถึง บริเวณที่มีต้นไม้มาก มีความอุดมสมบูรณ์ “บัญชีดำ” ที่หมายถึง รายชื่อของบุคคลหรือองค์กรที่กระทำผิดและต้องจับตามองเป็นพิเศษ และ “ร้านเกมส์ขาว” ที่หมายถึง ร้านเกมที่ปลอดภัยพอขายมุข ซึ่งจากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Lakoff and Johnson (1980) ที่ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์มีระบบความคิดที่มีการเปรียบเทียบอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเราจะใช้มโนทัศน์หนึ่งเพื่อทำความเข้าใจอีกมโนทัศน์หนึ่ง ทำให้เกิดการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบในชีวิตประจำวันของเราขึ้น เช่น เราใช้คำว่า ‘สีเขียว’ อธิบายถึง ‘ต้นไม้’ ใช้คำว่า ‘ดำ’ อธิบายถึง ‘การกระทำผิด’ และใช้คำว่า ‘สีขาว’ อธิบายถึง ‘ความปลอดภัย’ ซึ่งการใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบนั้น Kövecses (2010) ก็ได้กล่าวไว้อีกว่า เรามักจะใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่า เป็นประสบการณ์ทางกายภาพที่รับรู้ได้ง่ายกว่านำมาเปรียบเทียบให้เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมมากกว่าด้วย โดยจากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า ผู้ใช้ภาษาไทยใช้ ‘สี’ ที่เป็นรูปธรรมมากกว่าอธิบายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมมากกว่า เช่น ความอุดมสมบูรณ์ การกระทำผิด และความปลอดภัย

จากข้อมูลการใช้คำเรียกสีเชิงเปรียบเทียบข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามว่า คนไทยเริ่มใช้คำเรียกสีเชิงเปรียบเทียบตั้งแต่สมัยใด และกระบวนการที่ทำให้เกิดการใช้คำเรียกสีเชิงเปรียบเทียบในแต่ละสมัยมีกระบวนการใดบ้าง ซึ่งนำไปสู่จุดประสงค์ของงานวิจัยนี้คือ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการทางปริชานในการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีไปยังมโนทัศน์อื่นตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า แม้ว่าจะมีผู้ที่เคยศึกษาเรื่องความหมายเชิงเปรียบเทียบของคำเรียกสีในภาษาไทย แต่ยังไม่มีผู้ใดศึกษาในเชิงประวัติและศึกษาความหมายเชิงเปรียบเทียบของคำเรียกสีในภาษาไทยในมโนทัศน์อื่นนอกจากอารมณ์และความรู้สึกมาก่อน นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ผลของการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับความหมายเชิงเปรียบเทียบของคำเรียกสีให้แก่ชาวต่างชาติ ส่วนผู้ที่ผลิตเนื้อหาเพื่อบรรจุลงบนสื่อต่างๆ (content creators) รวมถึงผู้เขียนคำโฆษณา (copy writers) นั้นก็สามารถนำผลของการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้กับการเขียนเนื้อหา (contents) หรือคำโฆษณาได้เช่นกัน

2. แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

2.1 แนวคิดอุปลักษณ์

อุปลักษณ์เป็นแนวคิดทางภาษาศาสตร์ปริชานที่สนใจการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษากับระบบความคิดเชิงเปรียบเทียบของมนุษย์ ผู้ที่นำเสนอการศึกษาอุปลักษณ์ตามแนววรรณศาสตร์ปริชานคือ Lakoff and Johnson (1980) ที่เสนอแนวคิดไว้ในหนังสือ *Metaphors we live by* เมื่อปี ค.ศ.1980 Lakoff and Johnson มองว่า อุปลักษณ์เป็นภาษาที่เราใช้กันในชีวิตประจำวัน มนุษย์ใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบอยู่ตลอดเวลา อุปลักษณ์เป็นการทำความเข้าใจและเรียนรู้สิ่งหนึ่งที่มีความเป็นนามธรรมผ่านอีกสิ่งหนึ่งที่มีความเป็นรูปธรรมมากกว่า เป็นการเปรียบเทียบที่ผู้ใช้ภาษาจะเปรียบสิ่งที่เป็นนามธรรมเข้ากับสิ่งที่เป็นรูปธรรม

เปรียบสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวกับสิ่งที่อยู่ไกลตัวมากกว่า และเปรียบสิ่งที่เราไม่เคยมีประสบการณ์กับสิ่งที่เราคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อน เพื่อให้สามารถเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ (Wongthai, 2019) เช่นเดียวกับ Kövecses (2010) ที่กล่าวว่า ในมุมมองทางภาษาศาสตร์ปริชาน อุปลักษณ์เป็นการทำความเข้าใจวงความหมายหนึ่งจากอีกวงความหมายหนึ่ง เนื่องจากวงความหมายที่ต้องการทำความเข้าใจมีความเป็นนามธรรมมากกว่า เราจึงต้องนำเอาวงความหมายที่ชัดเจนหรือมีความเป็นรูปธรรมมากกว่ามากล่าวถึงเพื่อให้เข้าใจวงความหมายที่มีความเป็นนามธรรมนั้น ซึ่งความเข้าใจที่เกิดขึ้นนั้นจะเข้าใจได้โดยผ่านการใช้อุปลักษณ์ในสูตร “วงความหมาย ก. คือวงความหมาย ข.” หรือเรียกว่า อุปลักษณ์มโนทัศน์ จะเห็นได้ว่า อุปลักษณ์ดังกล่าวประกอบไปด้วย 2 วงความหมาย ได้แก่ วงความหมายที่เราต้องการทำความเข้าใจ ซึ่งเรียกว่า วงความหมายปลายทาง (target domain) กับวงความหมายที่นำมาเปรียบเทียบกับเกิดความเข้าใจ ที่เรียกว่า วงความหมายต้นทาง (source domain) ยกตัวอย่างเช่น ความรักคือการเดินทาง ความเกลียดชังคือยาพิษ และเวลาเป็นเงินเป็นทอง เป็นต้น

2.2 แนวคิดนามนัย

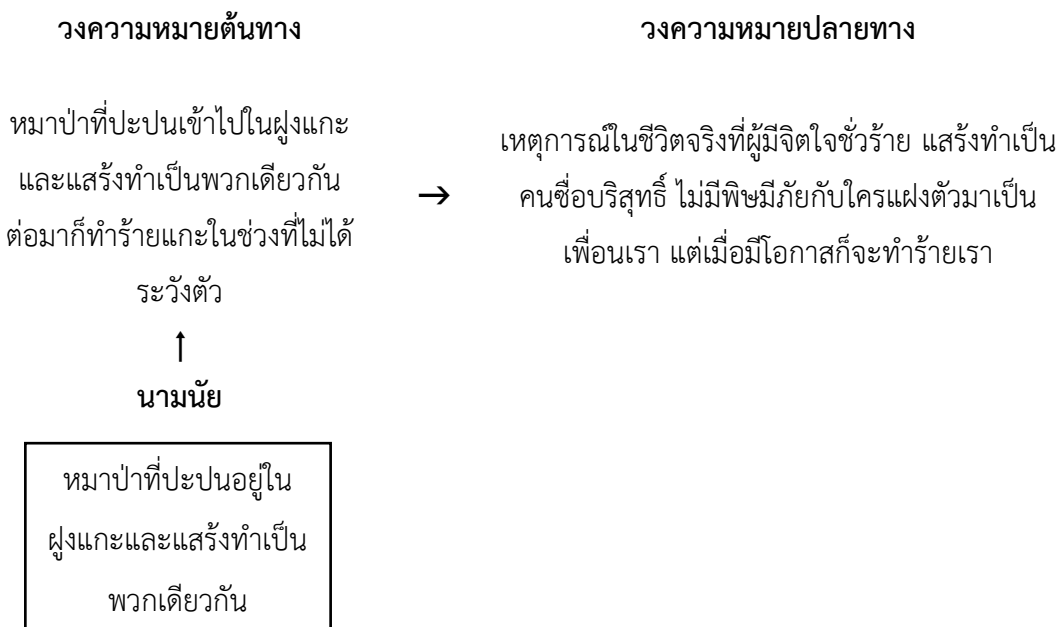
Ungerer and Schmid (1996) กล่าวถึงนามนัยว่า เป็นรูปภาษาที่เกิดจากการนำความหมายของคำไปใช้เชิงเปรียบเทียบ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงความคิดจากการใช้คำที่มีความหมายถ้อยจากวงความหมายหนึ่งไปอีวงความหมายหนึ่ง (domain) โดยวงความหมายทั้งสองนั้นเป็นวงความหมายประเภทเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน หน้าที่หลักของนามนัยเชิงปริชานคือการอ้างอิง (referential function) โดยการกล่าวถึงสิ่งหนึ่งหรือสิ่งที่เป็นพาหะ (vehicle entity) เพื่อช่วยให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเกิดการอ้างอิงไปยังอีกสิ่งหนึ่งหรือสิ่งที่เป็นเป้าหมาย (target entity) ที่อยู่ภายในขอบเขตมโนทัศน์เดียวกัน การขยายความหมายของคำด้วยนามนัยนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสิ่งที่ใช้อ้างถึงและสิ่งที่ถูกอ้างอิงนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น แม้จะเป็นพนักงานหน้าใหม่ แต่เราก็สามารถเป็นสมาชิกยอดเยี่ยมของทีมได้ จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเป็นการใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบ โดยมีการถ้อยความหมายจากวงความหมายหนึ่งไปอีวงความหมายหนึ่งคือ หน้าใหม่ ไปยัง คนใหม่ ซึ่งวงความหมายทั้งสองนี้เป็นวงความหมายที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์เหมือนกัน

Lakoff and Johnson (1980) อธิบายว่า นามนัยมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางกายภาพหรือสาเหตุ - ผลลัพธ์โดยตรง โดยนามนัยทำให้เราสนใจแง่มุมบางแง่มุมของสิ่งที่ถูกอ้างอิงมากกว่า ทั้งนี้ Lakoff and Johnson กล่าวถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของนามนัยไว้ว่าเป็นแบบส่วนหนึ่งอ้างอิงทั้งหมด (THE PART FOR THE WHOLE) เช่น “หายหัวไปเลยนะ” ที่ใช้ “หัว” ซึ่งเป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกายสื่อความหมายถึงตัวคนทั้งตัว ต่อมา Kövecses (2010) ได้พัฒนานามนัยและได้จำแนกรูปแบบความสัมพันธ์ของนามนัยไว้อีกหลายรูปแบบ เช่น การใช้คำว่า “ยา” ในภาษาไทยที่เป็นประเภทอ้างอิงยาเสพติดซึ่งเป็นประเภทย่อยของยา เป็นนามนัยแบบประเภทอ้างอิงสมาชิกของประเภท (category for a member of the category) หรือการเรียกชื่อร่มชนิดหนึ่งว่า “ร่มบ่อสร้าง” เป็นนามนัยแบบสถานที่อ้างอิงผลิตที่สร้างขึ้นที่สถานที่นั้น (place for product made there) เพราะใช้คำว่า บ่อสร้าง ซึ่งเป็นชื่อดำบลในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ที่ร่มนี้ถูกผลิตขึ้นเพื่ออ้างอิงร่ม เป็นต้น

2.3 แนวคิดอุปลักษณนามนัย

Kövecses (2010) กล่าวถึงการปฏิบัติการร่วมกันของอุปลักษณ์และนามนัย ไว้ว่า บ่อยครั้งที่เราจะพบว่า มีถ้อยคำบางถ้อยคำที่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นอุปลักษณ์หรือนามนัย เพราะถ้อยคำนั้นมีทั้งกระบวนการอุปลักษณ์และนามนัยอยู่ในนั้น โดยยกตัวอย่างงานของ Goossens (1990) ที่เรียกการปฏิบัติการร่วมกันของอุปลักษณ์และนามนัยว่า อุปลักษณ์นามนัย (metaphtonymy) ซึ่งต่อมา Ruiz de Mendoza Ibáñez and Galera Masegosa (2014) ได้พัฒนาแนวคิดอุปลักษณ์นามนัยของ Goossens และได้เสนอปฏิสัมพันธ์ของอุปลักษณ์และนามนัยแบบใหม่ทั้งหมด 4 แบบ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

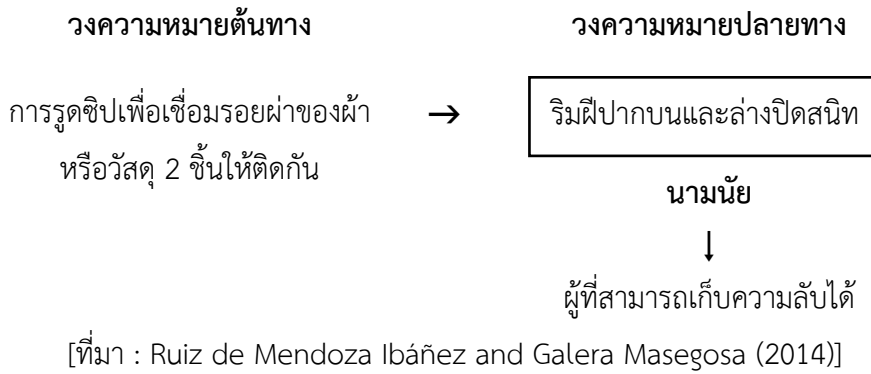
1) การขยายความเป็นนามนัยในวงความหมายต้นทางของอุปลักษณ์ (metonymic expansion of metaphoric source) ยกตัวอย่างเช่น “a wolf in sheep’s clothing.” ที่หมายถึง ผู้ที่มีจิตใจชั่วร้าย แต่สร้างทำเป็นคนซื่อบริสุทธิ์ ไม่มีพิษมีภัยกับใคร ทั้งนี้ Ruiz de Mendoza Ibáñez and Galera Masegosa แสดงการถ่ายโยงความหมายไว้ ดังนี้

[ที่มา : Ruiz de Mendoza Ibáñez and Galera Masegosa (2014)]

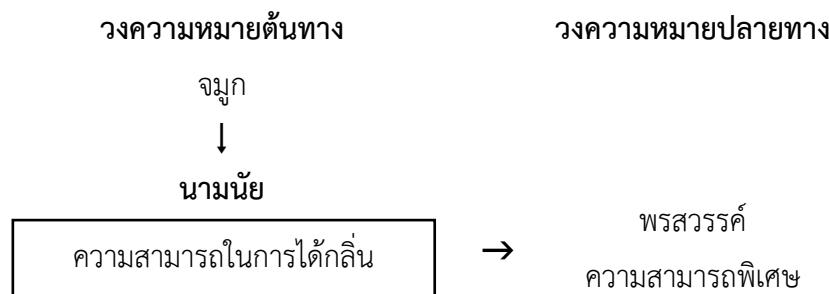
จากการถ่ายโยงความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่า “หมาป่าที่ปะปนอยู่ในฝูงแกะและสร้างทำเป็นพวกเดียวกัน” ที่เป็นวงความหมายต้นทางของอุปลักษณ์ถูกขยายความหมายเป็น “หมาป่าที่ปะปนเข้าไปในฝูงแกะและสร้างทำเป็นพวกเดียวกัน ต่อมาก็ทำร้ายแกะในช่วงที่ไม่ได้ระวังตัว” จากนั้นได้ถ่ายโยงความหมายไปยังวงความหมายปลายทางที่แสดงถึง “เหตุการณ์ในชีวิตจริงที่ผู้มีจิตใจชั่วร้าย สร้างทำเป็นคนซื่อบริสุทธิ์ ไม่มีพิษมีภัยกับใครแฝงตัวมาเป็นเพื่อนเรา แต่เมื่อมีโอกาสก็จะทำร้ายเรา”

2) การขยายความเป็นนามนัยในวงความหมายปลายทางของอุปลักษณ์ (metonymic expansion of metaphoric target) ยกตัวอย่างเช่น “I’ll just zip the lip.” ที่หมายถึง ปิดปากเงียบ ไม่เปิดเผยความลับ ทั้งนี้ Ruiz de Mendoza Ibáñez and Galera Masegosa แสดงการถ่ายโยงความหมายไว้ ดังนี้

จากการถ่ายโยงความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่า เป็นการถ่ายโยงความหมายจาก “การรัดซิปเพื่อเชื่อมรอยผ่าของผ้าหรือวัสดุ 2 ชิ้นให้ติดกัน” ซึ่งเป็นวงความหมายต้นทางไปยัง “ริมฝีปากบนและล่างปิดสนิท” ซึ่งทำหน้าที่เป็นนามนัยในวงความหมายปลายทาง จากนั้นได้ขยายนามนัยในวงความหมายปลายทาง “ริมฝีปากบนและล่างปิดสนิท” เป็น “ผู้ที่สามารถเก็บความลับได้”

3) การลดความเป็นนามนัยในวงความหมายต้นทางของอุปลักษณ์ (metonymic reduction of metaphoric source) ยกตัวอย่างเช่น “To have a nose for something” ซึ่งหมายถึง มีพรสวรรค์บางอย่าง ทั้งนี้ Ruiz de Mendoza Ibáñez and Galera Masegosa แสดงการถ่ายโยงความหมายไว้ ดังนี้

[ที่มา : Ruiz de Mendoza Ibáñez and Galera Masegosa (2014)]

จากตัวอย่างจะเห็นว่า “จมูก” ซึ่งเป็นนามนัยในวงความหมายต้นทางของอุปลักษณ์ถูกลดความเป็นนามนัยลงเหลือเพียง “ความสามารถในการได้กลิ่น” ทั้งนี้ การลดความเป็นนามนัยของ “จมูก” คือ จมูกมีความหมายเชิงนามนัยอื่นๆ อีก เช่น รูปร่างของจมูกสามารถถ่ายโยงความหมายไปยังการหายใจได้ แต่ในที่นี้เราต้องการความหมายของจมูกที่เกี่ยวข้องกับ “ความสามารถในการได้กลิ่น” เท่านั้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงนามนัยแบบเครื่องมืออ้างอิงถึงหน้าที่ของเครื่องมือ (instrument for function) โดยสามารถถ่ายโยงความหมาย “ความสามารถในการได้กลิ่น” ไปยังวงความหมายปลายทาง “พรสวรรค์ ความสามารถพิเศษ” ได้

4) การลดความเป็นนามนัยในวงความหมายปลายทางของอุปลักษณ์ (metonymic reduction of metaphoric target) ยกตัวอย่างเช่น “She won my heart.” ที่หมายถึง หล่อนเอาชนะใจฉันได้ ทั้งนี้ Ruiz de Mendoza Ibáñez and Galera Masegosa แสดงการถ่ายโยงความหมายไว้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

ผู้ชนะ

→

ชัยชนะ

→

รางวัล

→

วงความหมายปลายทาง

คนรัก

การเป็นเจ้าของ

หัวใจ

↓

นามนัย

ความรัก

[ที่มา : Ruiz de Mendoza Ibáñez and Galera Masegosa (2014)]

ในกรณีนี้เป็นการเปรียบเทียบชัยชนะกับความรัก ซึ่ง “ผู้ชนะ” ถ่ายโยงความหมายไปยัง “คนรัก” “ชัยชนะ” ถ่ายโยงความหมายไปยัง “การเป็นเจ้าของ” ในขณะที่เมื่อเราถ่ายโยงความหมายของ “รางวัล” ไปยัง “หัวใจ” ซึ่งจะเห็นได้ว่า มีการลดความเป็นนามนัยของคำว่า “หัวใจ” โดยใช้อ้างถึง “ความรัก” ทั้งนี้ การลดความเป็นนามนัยของ “หัวใจ” คือ หัวใจมีความหมายเชิงนามนัยอื่นๆ อีก เช่น หัวใจทำหน้าที่เป็นสิ่งบรรจucar และความรู้สึกต่างๆ แต่ในที่นี้เราต้องการความหมายของหัวใจที่เกี่ยวข้องกับ “ความรัก” เท่านั้น

3. วิธีการศึกษา

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลการใช้คำเรียกสีเชิงเปรียบเทียบจากวรรณกรรมทั้งหมด 5 สมัย ได้แก่ 1) สมัยสุโขทัย 2) สมัยอยุธยา 3) สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) 4) สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (รัชกาลที่ 4 - 6) และ 5) สมัยรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน (7 - ปัจจุบัน) โดยเก็บเฉพาะคำเรียกสีพื้นฐานในภาษาไทย ซึ่งได้แก่ ขาว ดำ แดง เหลือง เขียว ชมพู ส้ม ฟ้ำ ม่วง เทา น้ำเงิน และน้ำตาลเท่านั้น (Engchuan, 2000; Tipkongka, 2010; Phornthippayaphanit, 2014)

ผู้วิจัยคัดเลือกข้อมูลการใช้คำเรียกสีพื้นฐานเชิงเปรียบเทียบในแต่ละสมัย โดยค้นหาข้อมูลจากวรรณกรรมสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัชกาล 8 ทั้งหมดจำนวน 146 เรื่อง ส่วนข้อมูลภาษาในสมัยรัชกาลที่ 9 ถึงปีที่ทำการวิจัยนั้น ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (Thai national corpus) จำนวน 12,000 ข้อมูล

3.2 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางภาษาไทย ภาษาศาสตร์ภาษาไทย และวรรณคดีไทย จำนวน 6 ท่าน เพื่อให้อธิบายความหมายของคำเรียกสีเชิงเปรียบเทียบซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์และอภิปรายผลการถ่ายโยงความหมายของคำเรียกสีไปยังมโนทัศน์อื่น โดยแบบสัมภาษณ์จะประกอบไปด้วยข้อมูลภาษาคำเรียกสีเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งผู้วิจัยจะถามความหมายของคำเรียกสีเชิงเปรียบเทียบที่อยู่ในบริบทกับผู้บอกภาษา เช่น “ขณะนั้น ทรงทราบข่าวพระกุมารราหุลประสูติ จึงตรัสว่า เสด็จดำเกิดขึ้นแล้ว” ซึ่งผู้วิจัยจะถามว่า ดำ

ในบริบทนี้หมายถึงอะไร เมื่อได้ความหมายของคำเรียกสี่เชิงเปรียบเทียบจากผู้ออกภาษาแล้ว ผู้วิจัยก็ถามเพิ่มเติมว่า เพราะอะไรผู้ออกภาษาจึงคิดว่าคำเรียกสี่ในบริบทนี้มีความหมายดังกล่าว และเมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลจากผู้ออกภาษาแล้วก็นำข้อมูลที่ได้มาใช้น้องประกอบในการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง (source domain) ไปยังวงความหมายปลายทาง (target domain)

3.3 การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลการใช้คำเรียกสี่เชิงเปรียบเทียบในภาษาไทยแต่ละสมัยแล้ว ผู้วิจัยจัดประเภทข้อมูลของคำเรียกสี่ที่ใช้ในเชิงเปรียบเทียบในแต่ละสมัย โดยใช้แนวคิดอุปลักษณ์ของ Lakoff and Johnson (1980); Kövecses (2010) แนวคิดนามนัยของ Kövecses (2010) และแนวคิดอุปลักษณ์นามนัยของ Ruiz de Mendoza Ibáñez and Galera Masegosa (2014) ในการจำแนก จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้มาถ่ายโยงความหมาย โดยใช้ข้อมูลการอธิบายความหมายของคำเรียกสี่เชิงเปรียบเทียบจากแบบสัมภาษณ์ผู้ออกภาษาองค์ประกอบของสี่ที่ได้จากทฤษฎีทางศิลปะของ Fabri (1968) และองค์ประกอบของสี่จากคลังคำของ Panthumetha (2020) เป็นองค์ประกอบเพื่อใช้ในการในถ่ายโยงความหมาย

4. ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า คนไทยใช้คำเรียกสี่เชิงเปรียบเทียบมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยใช้กระบวนการนามนัยในการถ่ายโยงความหมายเป็นกระบวนการแรก ต่อมาในสมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบันพบกระบวนการเพิ่มขึ้นอีก 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์และอุปลักษณ์นามนัย ทั้งนี้ จากการศึกษาเชิงประวัติพบว่า กระบวนการที่ใช้ในการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสี่ไปยังมโนทัศน์อื่นมากที่สุด คือ นามนัย รองลงมาคือ อุปลักษณ์ และกระบวนการที่พบการใช้น้อยที่สุด คือ อุปลักษณ์นามนัย โดยจะแสดงรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

4.1 กระบวนการนามนัย

จากข้อมูลพบว่า มีการใช้กระบวนการนามนัยในการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสี่ไปยังมโนทัศน์อื่นทั้งหมด 5 สมัย ได้แก่ สมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) รัตนโกสินทร์ตอนกลาง (รัชกาลที่ 4 - 6) และรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน (รัชกาลที่ 7 - ปัจจุบัน) โดยพบประเภทย่อยของนามนัยทั้งหมด 5 ประเภท ซึ่งสามารถเรียงลำดับการใช้จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1) คุณสมบัติของประเภทอ้างอิงถึงประเภท (defining property for category) 2) ผลอ้างอิงเหตุ (effect for cause) 3) ส่วนย่อยอ้างอิงถึงทั้งหมด (the part for the whole) 4) สมาชิกของประเภทอ้างอิงถึงประเภท (member of a category for the category) และ 5) ภาชนะแทนสิ่งที่ถูกบรรจุอยู่ (container for contained) ทั้งนี้ ได้แสดงรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

4.1.1 คุณสมบัติของประเภทอ้างอิงถึงประเภท

เป็นการอธิบายนามนัยโดยใช้คุณสมบัติย่อยหรือองค์ประกอบย่อยของประเภทสื่อถึงประเภทนั้น เช่น ใช้คุณสมบัติย่อยหรือองค์ประกอบย่อยของประเภท ได้แก่ สีของเครื่องแต่งกาย สีมม สีหนวด สีผิว และสีของวัตถุนั้นๆ สื่อถึงประเภท ได้แก่ ประเภทของบุคคล สภาพ ลักษณะ หรือธรรมชาติ จากข้อมูลพบว่า มีคำเรียกสี่ที่ถ่ายโยงความหมายแบบคุณสมบัติของประเภทอ้างอิงถึงประเภททั้งหมด 11 คำ ได้แก่ คำเรียกสี่ขาว ดำ แดง

เหลือง เขียว ชมพู ฟ้าม่วง เทา น้ำเงิน และน้ำตาล ซึ่งสามารถถ่ายโยงความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 13 วงความหมาย ได้แก่ บุคคล (เช่น พราหมณ์^{ขาว}, สมณเพศ^{เหลือง}, กษัตริย์^{น้ำเงิน}) วงจรชีวิต (ความชรา^{เทา}, ความเยาว์วัย^{ฟ้า}) ประชาชาติ (เช่น ขาวยวน^{ฟ้า}, ชาวอินเดีย^{น้ำเงิน}, ชาวลาว^{ขาว}) ลักษณะ (เช่น ความสวยงาม^{เหลือง}, สะอาด^{ขาว}, สกปรก^{ดำ}) ของกิน ดื่มและเสพ (สุรา^{ขาว, เหลือง}) สิ่งของ เครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ (เช่น ผ้า^{ม่วง}, เครื่องประดับ^{เหลือง}, เงิน^{แดง}) สารเคมี (สารฆ่าวัชพืช^{เหลือง}) ธรรมชาติ (เช่น ใบไม้^{เขียว}, ทะเล^{เขียว}, ลมพายุ^{แดง}) สภาพ (เช่น สุขภาพดี^{แดง}, เป็นไข้^{น้ำตาล}) ระบอบทางการเมือง (คอมมิวนิสต์^{แดง}) กลุ่มบุคคลที่ร่วมกันกระทำการ (เช่น สมาคมลับ^{แดง}, บริษัท^{ฟ้า}, สโมสรฟุตบอล^{ฟ้า, น้ำเงิน}) สถานที่ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย^{ชมพู}) และชนชั้น (ชนชั้นแรงงาน^{น้ำเงิน}) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีขาวไปยังมโนทัศน์ บุคคล ที่มีความหมายว่า ‘พราหมณ์’

(1)	พวกผ้าขาวว่าไอ้เจ้าพระสังฆราช	เคยโอภาสสั่งสอนให้ศึกษา
	แต่นี้ไปไม่มีใครจะรำพา	มาด่าว่าตักเตือนให้รำเรียน

ปาจิตกุมารกลอนอาว่น

(Bureau of Literature and History, Department of Silpakorn, 1990)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า ผ้าขาว อ้างถึง พราหมณ์ เป็นนามนัยแบบคุณสมบัติของประเภทอ้างถึงประเภท เนื่องจากผ้าขาวเป็นเครื่องนุ่งห่มของพราหมณ์ ซึ่งเป็นหนึ่งในคุณสมบัติของพราหมณ์ที่ประกอบไปด้วยการนุ่งขาวห่มขาว การไว้ผมมวย ถือศีล ถือเพศพรหมจรรย์ กินมังสวิรัตติ ไม่ถูกต้องตัวสตรีเพศ เป็นต้น (Homyom, 2013)

มโนทัศน์พาหะ

[ผ้าขาว]

→

มโนทัศน์เป้าหมาย

[พราหมณ์]

(2)	ตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีดำไปยังมโนทัศน์ ประชาชาติ ที่มีความหมายว่า ‘ขาวยวน’
	ครานั้นเจ้าเชียงอินทปิ่นพุงดำ ฤทธิล้ำกจากพิภพไหว
	สถิตแท่นสุวรรณอันอำไพ อยู่ทีในพระโรงรัตนัชชาล

เสภาขุนช้างขุนแผน (Buddha Loetla Nabhalai, 1970)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า พุงดำ อ้างถึง ขาวยวน เป็นนามนัยแบบคุณสมบัติของประเภทอ้างถึงประเภท เนื่องจากขาวยวนเป็นกลุ่มคนที่นิยมทำการสักขาจากขาท่อนล่างขึ้นมาจนถึงบริเวณพุงหรือเอว จึงมองเห็นเป็นพุงดำหรือท้องดำ (Kositanont, 2014) ซึ่งการสักในลักษณะนี้เป็นหนึ่งในคุณสมบัติของขาวยวน

มโนทัศน์พาหะ

[พุงดำ]

→

มโนทัศน์เป้าหมาย

[ขาวยวน]

4.1.2 ผลอ้างอิงเหตุ

เป็นการอธิบายนามนัยโดยใช้ผลของเหตุการณ์สื่อถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์นั้น เช่น การใช้ผลของเหตุการณ์ ได้แก่ สีของหน้า ตา และผิวที่เปลี่ยนไป สื่อถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์นั้น ได้แก่ ความกลัว ความเศร้า ความเจ็บปวด และความผิดปกติของร่างกาย จากข้อมูลพบว่า มีคำเรียกที่ถ่ายทอดความหมายแบบผลอ้างอิงเหตุทั้งหมด 9 คำ ได้แก่ คำเรียกสีขาว ดำ แดง เหลือง เขียว ชมพู ม่วง เทา และน้ำตาล ซึ่งสามารถถ่ายทอดความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 7 วงความหมาย ได้แก่ **อุณหภูมิจึง** (ความร้อน^{แดง}) **อารมณ์ความรู้สึก** (เช่น กลัว^{ขาว}, เศร้า^{ดำ}, เหม็นอาย^{ชมพู}) **ความผิดปกติ** (ความผิดปกติของร่างกาย^{แดง, เขียว, ม่วง, เทา}) **ชนชั้น** (ผู้ดี^{แดง}) **เวลา** (เช้า^{เหลือง}, เย็น^{แดง}) **ลักษณะ** (เช่น จิ้งจอก^{ดำ, แดง}, มีทิว^{แดง}) และ **สภาพ** (เก่าน้ำตาล) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายจากคำเรียกสีแดงไปยังมโนทัศน์ **ความผิดปกติ** ที่มีความหมายว่า ‘ความผิดปกติของร่างกาย’

(3)	ทั้งติดตรวนพวนผูกบันเอวถื่อ	ที่ศอกม้อมัดผูกจนวนข้อ
	ชี้เรื่อนโรคไม่ระแวงแต่งให้พอ	ทั้งมกรอดริตสีดวงให้ <u>ตาแดง</u>

ปาจิตกุมารกลอนอ่าน

(Bureau of Literature and History, Department of Silpakorn, 1990)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า ตาแดง อ้างถึง ความผิดปกติของร่างกายที่เกิดจากอาการป่วย เป็นนามนัยแบบผลอ้างอิงเหตุ กล่าวคือ ผู้ป่วยมีอาการตาแดง (ผล) เพราะป่วยเป็นโรคมะเร็งหรือมะเร็ง มีอาการหลอดลมโป่งพอง มีเสมหะแห้งเหนียวอยู่ในช่องหลอดลม ทำให้มีอาการไอเรื้อรัง (Royal Institute of Thailand, 2013) และเป็นโรคริดสีดวง (เหตุ)

มโนทัศน์พาหะ

[ตาแดง]

→

มโนทัศน์เป้าหมาย

[ความผิดปกติของร่างกาย]

ตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายจากคำเรียกสีชมพูไปยังมโนทัศน์ **อารมณ์ความรู้สึก** ที่มีความหมายว่า ‘เหม็นอาย’

- (4) น้อยได้สติ ปล่อยแขนออกจากหัวไหล่ชายหนุ่มและถอยไปยืนอยู่ห่างๆ ด้วยสีหน้าอันปรากฏเป็นสีชมพู หัวใจปรารถนา (Chulalongkorn University, Department of Linguistics, 2017)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า สีหน้าสีชมพู อ้างถึง ความรู้สึกเหม็นอาย เป็นนามนัยแบบผลอ้างอิงเหตุ กล่าวคือ ใบหน้าเป็นสีชมพู (ผล) เพราะเมื่อมนุษย์เราเหม็นอายจะทำให้หัวใจเต้นเร็วขึ้น ทำให้เลือดสูบฉีดไปทั่วร่างกาย (เหตุ)

มโนทัศน์พาหะ

[สีหน้าสีชมพู]

→

มโนทัศน์เป้าหมาย

[เหม็นอาย]

4.1.3 ส่วนย่อยอ้างอิงทั้งหมด

เป็นการอธิบายนามนัยโดยใช้ส่วนที่เป็นส่วนประกอบย่อยหรือสิ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของทั้งหมดสื่อถึงส่วนทั้งหมดของสิ่งนั้น จากข้อมูลพบว่า มีคำเรียกสีที่ถ่ายโยงความหมายแบบส่วนย่อยอ้างอิงทั้งหมด 2 คำ ได้แก่ คำเรียกสีแดงและเขียว ซึ่งสามารถถ่ายโยงความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 2 วงความหมาย ได้แก่ **ลักษณะ** (จำนวนมาก^{คจ}) และ **สถานที่** (สถานคำประเวณี^{เขียว}) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีแดงไปยังมโนทัศน์ **ลักษณะ** ที่มีความหมายว่า ‘จำนวนมาก’

- (5) ครั้นถึงที่หัวตะแลงแกง คนผู้ดูแลทั้งชายหญิง
วันทองสิ้นกำลังลงนั่งพิง พระไวยวังเข้าประคองวันทองไว้
- เสภาขุนช้างขุนแผน (Buddha Loetla Nabhalai, 1970)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า แดง อ้างถึง คนจำนวนมาก ซึ่งน่าจะมามีที่มาจากสีของโจงกระเบน สีของน้ำหมาก ที่คนบ้านลงพื้น หรือสีผิวดำแดงของคนที่มางดู เป็นนามนัยแบบส่วนย่อยอ้างอิงทั้งหมด กล่าวคือ สีแดงเป็นส่วนย่อยของโจงกระเบน น้ำหมาก หรือสีผิวของคน

มโนทัศน์พาหะ

[แดง]

→

มโนทัศน์เป้าหมาย

[คนจำนวนมาก]

ตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีเขียวไปยังมโนทัศน์ **สถานที่** ที่มีความหมายว่า ‘สถานคำประเวณี’

- (6) ถ้าใครอยากจะพบพอสวังต้องไปหาที่โรงเหล้า หรือโรงละครเฉวียงไว หรือบ้านโคมเขียวนั้นแน่ะ
- หัวใจนักรบ (Mongkut Klao Chao Yu Hua, 2017)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า โคมเขียว อ้างถึง สถานคำประเวณี เป็นนามนัยแบบส่วนย่อยอ้างอิงทั้งหมด เนื่องจากใช้โคมสีเขียวซึ่งเป็นส่วนย่อยของสถานที่อ้างอิงสถานที่นั้นทั้งหมด ทั้งนี้ สาเหตุที่เรียกสถานคำประเวณีว่าโคมเขียวนั้นเป็นเพราะในสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงปลายรัชกาลที่ 5 มีตราพระราชบัญญัติป้องกันสัจจโรค รัตนโกสินทร์ศก 127 บังคับให้สถานที่รับจ้าง “ทำชำเราบุรุษ” ต้องปฏิบัติให้รู้ว่าเป็นสถานที่รับจ้างเพื่อการนั้น เพื่อมิให้โรคเพศสัมพันธ์ระบาด ตอนหนึ่งมีความว่า “ต้องมีโคมแขวนไว้หน้าโรงเป็นเครื่องหมาย...” ทั้งนี้ แม้จะไม่ได้กำหนดว่าเป็นสีอะไร แต่เจ้าพนักงานเอาโคมที่มีกระจกสีเขียวเป็นรูปพัดด้ามจั่วมาเป็นตัวอย่าง จึงมีผู้ทำออกมาจำหน่ายและใช้สีเหมือนกัน ทำให้สถานคำประเวณีได้ฉายาว่า “โคมเขียว” ตั้งแต่นั้นมา (Bunnag, 2019)

มโนทัศน์พาหะ

[โคมเขียว]

→

มโนทัศน์เป้าหมาย

[สถานคำประเวณี]

4.1.4 สมาชิกของประเภทอ้างอิงถึงประเภท

เป็นการอธิบายนามนัยโดยใช้สมาชิกที่เป็นส่วนย่อยหรือส่วนหนึ่งของประเภทนั้นสื่อถึงประเภทแทน การกล่าวถึงประเภทนั้นโดยตรง จากข้อมูลพบว่า มีคำเรียกที่ถ่ายทอดความหมายแบบสมาชิกของประเภทอ้างอิงถึงประเภททั้งหมด 2 คำ ได้แก่ คำเรียกสีแดงและเหลือง ซึ่งสามารถถ่ายทอดความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 1 วงความหมาย คือ **ความผิดปกติ** (ความผิดปกติทางธรรมชาติ^{แดง,เหลือง}) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายจากคำเรียกสีแดงและเหลืองไปยังมโนทัศน์ **ความผิดปกติ** ที่มีความหมายว่า ‘ความผิดปกติทางธรรมชาติ’

- (7) พระคงคาจะแดงเดือดดังเลือดนก ออกแผ่นดินเป็นบ้ำฟ้าจะเหลือง
 ฝิป่าจะวิ่งเข้าสิงเมือง ฝิเมืองนั้นจะออกไปอยู่ไพร

เพลงยาวพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา

(Bureau of Literature and History, Department of Silpakorn, 1997)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า คงคาแดงและฟ้าเหลือง อ้างถึง ความผิดปกติทางธรรมชาติ เนื่องจากโดยปกติแล้วน้ำในแม่น้ำจะไม่เป็นสีแดงและสีของท้องฟ้าก็จะเป็นสีเหลือง ซึ่งเป็นนามนัยแบบสมาชิกของประเภทอ้างอิงถึงประเภท เพราะปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นหนึ่งในความผิดปกติทางธรรมชาติ ซึ่งอาจจะมีปรากฏการณ์อื่นๆ อีก เช่น อากาศหนาวในช่วงที่ไม่ใช่ฤดูหนาว หรือฝนตกในช่วงที่ไม่ใช่ฤดูฝน เป็นต้น

มโนทัศน์พาหะ		มโนทัศน์เป้าหมาย
[คงคาแดง/ฟ้าเหลือง]	→	[ความผิดปกติทางธรรมชาติ]

4.1.5 ภาชนะแทนสิ่งที่ถูกบรรจุอยู่

เป็นการอธิบายนามนัยโดยใช้ชื่อเรียกภาชนะหรือสิ่งบรรจุสื่อถึงสิ่งที่ถูกบรรจุอยู่ในภาชนะนั้น จากข้อมูลพบว่า มีคำเรียกที่ถ่ายทอดความหมายแบบภาชนะแทนสิ่งที่ถูกบรรจุอยู่ทั้งหมด 1 คำ คือ คำเรียกสีขาว ซึ่งสามารถถ่ายทอดความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 1 วงความหมาย คือ **สิ่งของ** **เครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์** (เงินพิเศษ^{ขาว}) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายจากคำเรียกสีขาวไปยังมโนทัศน์ **สิ่งของ** **เครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์** ที่มีความหมายว่า ‘เงินพิเศษ’

- (8) ถ้ามีอะไรไม่พอใจให้มาคุยกับผมตรงๆ ผมแฟร์เสมอ ทำงานที่นี้แล้วไม่มีความสุขให้บอก อยากออกก็แค่บอกมาคำเดียว ถึงลาออกเอง ผมก็จะแถมของขาวให้ แต่อย่ากินบนเรือนซื้รดบนหลังคา อย่าทำอะไรแบบลักลอบ ได้ยินชัดมั๊ย

เจ้านายของหัวใจ

(Chulalongkorn University, Department of Linguistics, 2017)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า ของขาว อ้างถึง เงินพิเศษ เป็นนามนัยแบบภาษาชนแชนสิ่งทีบรจอยู่ กล่าวคือ สีขาวเป็นสีของของทีเป็นภาษาชนสื่อถึงเงินทีเป็นสิ่งที่ถูกบรจอยู่

มโนทัศน์พาหะ

มโนทัศน์เป้าหมาย

[ของขาว]

→

[เงินพิเศษ]

4.2 กระบวนการอุปลักษณ

ในส่วนของอุปลักษณนี้จะแสดงให้เห็นการถ่ายโยงความหมายของคำเรียกสีไปยังมโนทัศน์อื่น โดยองค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกสีทีใช้ในการถ่ายโยงความหมายนั้นได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าองค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกสีดังกล่าวมีความสอดคล้องกับทฤษฎีสีทางศิลปะ (Fabri, 1968) และความหมายจากคลังคำ (Panthumetha, 2020) ด้วย จากข้อมูลพบว่า มีการใช้กระบวนการอุปลักษณในการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีไปยังมโนทัศน์อื่นทั้งหมด 4 สมัย ได้แก่ สมัยอยุธยา รัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) รัตนโกสินทร์ตอนกลาง (รัชกาลที่ 4 - 6) และรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน (รัชกาลที่ 7 - ปัจจุบัน) โดยพบคำเรียกสีทีถ่ายโยงความหมายแบบอุปลักษณทั้งหมด 7 คำ ได้แก่ คำเรียกสีขาว ดำ แดง ชมพู ส้ม ม่วงและเทา ซึ่งสามารถถ่ายโยงความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 6 วงความหมาย ได้แก่ ลักษณะ (เช่น สิ่งทีไม่ดีคำ, เกียรติยศ^๕, บริสุทธิ^๖) วงจรชีวิต (ความตาย^๗) อารมณ์ความรู้สึก (มีความทุกข์^๘คำ, รัก^๙ชมพู) ะบอบทางการเมือง (ประชาธิปไตย^{๑๐}) มนุษย์กับเหตุการณ์ (ความเสี่ยง^{๑๑}ชมพู, ส้ม) และ เพศ (ชายจิตใจเป็นหญิง^{๑๒}) ทั้งนี้ ได้แสดงรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

4.2.1 คำเรียกสีขาว

คำเรียกสีขาวมีองค์ประกอบทางความหมายทีได้มาจากผู้บอกภาษาทั้งหมด 4 ข้อ ได้แก่ เป็นสีอ่อน ไม่มีสีอื่นปน สว่าง และเห็นได้ชัดเจน ซึ่งสามารถถ่ายโยงความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 2 วงความหมาย ได้แก่ ลักษณะ (เช่น บริสุทธิ, ยอมแพ้, กระจ่าง ชัดเจน, ความดี) และ ะบอบทางการเมือง (ประชาธิปไตย) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีขาวไปยังมโนทัศน์ ลักษณะ ทีมีความหมายว่า ‘ชัดเจน’

- (9) วิกรมพุดะไรนะ ดิฉันได้ชี้แจงออกขาวแล้วว่า เดียวนี้ไม่มีอุปสรรคอะไรอีกเลยในเรื่องการแต่งงานของเรา
สิ่งที่ชีวิตต้องการ (Saipradit, 2005)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า ขาว หมายถึง กระจ่าง ชัดเจน เนื่องจาก (9) เป็นเหตุการณ์ทีผู้พูดกล่าวว่าตนเองได้อธิบายอย่างกระจ่าง ชัดเจนแล้วว่า ไม่มีปัญหาใดๆ ในเรื่องงานแต่งงานของเธอ ซึ่งสามารถแสดงการถ่ายโยงความหมายได้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

วงความหมายปลายทาง

[สีขาว]

[กระจ่าง ชัดเจน]

สว่าง

→

แจ่มแจ้งโดยไม่ต้องสงสัย

ไม่มีสีเจือปน

องค์ประกอบทางความหมายของสีขาที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา ได้แก่ สว่างและไม่มีสีเจือปน สอดคล้องกับองค์ประกอบของสีขาที่ได้จากทฤษฎีสีทางศิลปะ (Fabri, 1968) ที่กล่าวว่า สีขาเป็นสีที่สว่างที่สุด ไม่มีความเข้มข้นของสี และไม่มีเนื้อสี ซึ่งจากองค์ประกอบทางความหมายของสีขาทั้งหมดนั้นสามารถถ่ายทอดความหมายไปยัง ‘แจ่มแจ้งโดยไม่ต้องสงสัย’ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางความหมายของ [กระจ่างชัดเจน] ได้

4.2.2 คำเรียกสีดำ

คำเรียกสีดำมีองค์ประกอบทางความหมายที่ได้มาจากผู้บอกภาษาทั้งหมด 6 ข้อ ได้แก่ เป็นสีมืด หม่น ขุ่นหมอง ไม่สว่าง อึมครึม ไม่สดใส และตรงข้ามกับสีขาว ซึ่งสามารถถ่ายทอดความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 3 วงความหมาย ได้แก่ **ลักษณะ** (เช่น ความไม่ดี, มลทิน, ไม่ชัดเจน, อุปสรรค, ความไม่รู้, ความลับ) **วงจรชีวิต** (ความตาย) และ **อารมณ์** (ทุกข์) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายจากคำเรียกสีดำไปยังมโนทัศน์ **ลักษณะ** ที่มีความหมายว่า ‘ความไม่ดี’ (10) เมื่อได้ “Biglietto” หรือตั๋วมาไว้ในมือแล้ว เราทั้งสองก็สามารถเดินผ่านซุ้มประตูไปได้โดยไม่มีใครมาขวางอีก วิทยุยานร้ายไม่สามารถติดตามเรามา คำสาปจากแดนเหนือและพลังชั่วร้ายแห่งมนตร์ดำถูกทิ้งไว้อีกด้านของซุ้มประตู

พอมดกับเจ้าหญิง (Chulalongkorn University, Department of Linguistics, 2017)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า คำ หมายถึง ความไม่ดี เนื่องจาก (10) เป็นเหตุการณ์ที่ผู้พูดกล่าวถึงเวทมนตร์ชั่วร้ายว่าไม่สามารถเข้ามาในซุ้มประตูได้ ซึ่งสามารถแสดงการถ่ายทอดความหมายได้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[สีดำ]

หม่น

ขุ่นหมอง

ไม่สว่าง

ไม่สดใส

วงความหมายปลายทาง

[ความไม่ดี]

เลว, ทรมาน, ร้าย, ไม่เป็นที่

ต้องการ, ไม่น่าพึงพอใจ

องค์ประกอบทางความหมายของสีดำที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา ได้แก่ หม่น ขุ่นหมอง ไม่สว่างและไม่สดใส สอดคล้องกับองค์ประกอบของสีดำที่ได้จากทฤษฎีสีทางศิลปะ (Fabri, 1968) ที่กล่าวว่า สีดำเป็นสีที่ไม่สว่าง และเป็นสีที่ทำให้สีอื่นๆ หม่นลงได้ ซึ่งจากองค์ประกอบทางความหมายของสีดำทั้งหมดนั้นสามารถถ่ายทอดความหมายไปยัง ‘เลว, ทรมาน, ร้าย, ไม่เป็นที่ต้องการ, ไม่น่าพึงพอใจ’ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางความหมายของ [ความไม่ดี] ได้

4.2.3 คำเรียกสีแดง

คำเรียกสีแดงมีองค์ประกอบทางความหมายที่ได้มาจากผู้บอกภาษาทั้งหมด 5 ข้อ ได้แก่ เป็นสีสว่าง ร้อน เจิดจ้า สดใส และเห็นชัดเจน ซึ่งสามารถถ่ายโยงความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 1 วงความหมาย คือ **ลักษณะ** (เกียรติยศ, ชัดเจน) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีแดงไปยังมโนทัศน์ **ลักษณะ** ที่มีความหมายว่า ‘ชัดเจน’
(11) พระนางทรงจ้องมองกระปุกสักครู่ ทรงส่ายพระพักตร์ปฏิเสธอีก เป็นไปไม่ได้ ฝ่าพระองค์สิ้นพระชนม์ ปัจจุบันทันด่วน เรื่องมีแดงขึ้นมารีว่า มีคนลอบวางยาพิษพระองค์ เห็นจะไม่พ้นข้าอยู่ดีเพราะเป็นคนใกล้ชิดที่สุด

สุริโยทัย (Chulalongkorn University, Department of Linguistics, 2017)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า แดง หมายถึง ชัดเจน เนื่องจาก (11) เป็นเหตุการณ์ที่ผู้พูดกล่าวถึงเรื่องการลอบวางยาพิษกษัตริย์ว่า เรื่องอาจจะปรากฏชัดเจนขึ้นว่าผู้พูดเป็นผู้กระทำเพราะเป็นคนใกล้ชิดกษัตริย์มากที่สุด ซึ่ง “แดง” นี้ ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะมีที่มาจากการตัดสินพิพากษาคดีความที่คดีดำ หมายถึง คดีที่ยังอยู่ในระหว่างการพิจารณา ยังไม่ได้มีคำพิพากษาหรือมีคำสั่ง ส่วนคดีแดง หมายถึง คดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีแล้ว (Kasemrachadarak, 2019) ทำให้ “ดำ” มีความหมายว่า “ไม่ชัดเจน” และ “แดง” มีความหมายว่า “ชัดเจน” ซึ่งสามารถแสดงการถ่ายโยงความหมายได้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[สีแดง]

สว่าง

เห็นชัดเจน

วงความหมายปลายทาง

[ชัดเจน]

แจ่มแจ้งโดยไม่ต้องสงสัย

องค์ประกอบทางความหมายของสีแดงได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา ได้แก่ สว่างและเห็นชัดเจน สอดคล้องกับองค์ประกอบของสีแดงที่ได้จากคลังคำ (Panthumetha, 2020) ที่กล่าวว่า สีแดงเป็นสีที่มีความสดใสของสีและมีความฉูดฉาด ซึ่งจากองค์ประกอบทางความหมายของสีแดงทั้งหมดนั้นสามารถถ่ายโยงความหมายไปยัง ‘แจ่มแจ้งโดยไม่ต้องสงสัย’ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางความหมายของ **[ชัดเจน]** ได้

4.2.4 คำเรียกสีชมพู

คำเรียกสีชมพูมีองค์ประกอบทางความหมายที่ได้มาจากผู้บอกภาษาทั้งหมด 4 ข้อ ได้แก่ เป็นสีอ่อน สดใส เป็นสีที่เกิดจากสีขาวและสีแดง และไม่เข้มข้น ซึ่งสามารถถ่ายโยงความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 3 วงความหมาย ได้แก่ **อารมณ์** **ความรู้สึก** (รัก) **มนุษย์กับเหตุการณ์** (มีความเสี่ยงต่ำ) และ **ลักษณะ** (สดใส, อ่อนหวาน) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีชมพูไปยังมโนทัศน์ **มนุษย์กับเหตุการณ์** ที่มีความหมายว่า ‘มีความเสี่ยงต่ำ’

(12) ต่อหน้าทำเดินลอยหน้าแบบชาวบ้านธรรมดา พอหลับหลังกลายเป็นข้าศึก ยุทธวิธีนี้ สมัยเมื่อ 30 ปีมาแล้ว สมัยเมื่อดินแดนทางภาคใต้ของไทยยังเป็นสยามอยู่ ผู้ก่อการร้ายในแถบนี้ก็ใช้วิธีนี้สู้กับทหารรัฐบาลไทย

สถาปัตยกรรมกึ่งศาล (Chulalongkorn University, Department of Linguistics, 2017)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า สีส้ม หมายถึง มีความเสี่ยงน้อย เนื่องจาก (12) เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อ 30 ปีก่อนที่สถานการณ์ในภาคใต้ยังไม่รุนแรงนัก ซึ่งสามารถแสดงการถ่ายทอดความหมายได้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[สีส้ม]

ขาวกับแดง

ไม่เข้มข้น

→

วงความหมายปลายทาง

[มีความเสี่ยงน้อย]

เหตุที่อาจทำให้ถึงเกือบถึงแก่

ความตายหรือพินาศ

องค์ประกอบทางความหมายของสีส้มที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา ได้แก่ ขาวกับแดงและไม่เข้มข้น ซึ่งแสดงถึงความเสี่ยงมาก ส่วนสีขาวสื่อถึงความไม่เสี่ยง ซึ่งเมื่อผสมกับเป็นสีส้มจึงใช้สื่อถึงมีความเสี่ยงต่ำ สอดคล้องกับองค์ประกอบของสีส้มที่ได้จากทฤษฎีสีทางศิลปะ (Fabri, 1968) ที่กล่าวว่า สีส้มเป็นสีที่ผสมระหว่างสีแดงกับสีขาวและเป็นสีที่สว่างรองจากสีขาว ซึ่งจากองค์ประกอบทางความหมายของสีส้มทั้งหมดนั้นสามารถถ่ายทอดความหมายไปยัง ‘เหตุที่อาจทำให้ถึงเกือบถึงแก่ความตายหรือพินาศ’ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางความหมายของ [มีความเสี่ยงต่ำ] ได้

4.2.5 คำเรียกสีส้ม

คำเรียกสีส้มมีองค์ประกอบทางความหมายที่ได้มาจากผู้บอกภาษาทั้งหมด 5 ข้อ ได้แก่ เป็นสีที่เกิดจากสีแดงและสีเหลือง ไม่สว่างเท่าสีแดง สว่าง ร้อน และฉูดฉาด ซึ่งสามารถถ่ายทอดความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 1 วงความหมาย คือ มนุษย์กับเหตุการณ์ (มีความเสี่ยงปานกลาง) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายจากคำเรียกสีส้มไปยังมโนทัศน์ มนุษย์กับเหตุการณ์ ที่มีความหมายว่า ‘มีความเสี่ยงปานกลาง’

(13) โชนสีเขียวเสี่ยงน้อยกว่าโชนสีเหลือง โชนสีเหลืองเสี่ยงน้อยกว่าโชนสีส้ม โชนสีส้มเสี่ยงน้อยกว่าโชนสีแดง

รวมบทความนายแพทย์สมเกียรติ แสงวัฒนาโรจน์

(Chulalongkorn University, Department of Linguistics, 2017)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า สีส้ม หมายถึง มีความเสี่ยงมาก เนื่องจาก (13) กล่าวถึงพื้นที่ที่มีความเสี่ยงแต่ระดับ ซึ่งสีส้มที่ในบริบทนี้หมายถึงมีความเสี่ยงมากนั้นอยู่ในระดับที่ 3 รองจากสีแดงที่หมายถึงมีความเสี่ยงมากที่สุด ซึ่งสามารถแสดงการถ่ายทอดความหมายได้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[สีส้ม]

แดงกับเหลือง

ไม่สว่างเท่าแดง

สว่าง

ร้อน

ฉูดฉาด

วงความหมายปลายทาง

[มีความเสี่ยงปานกลาง]

เหตุที่ทำให้เกือบถึงแก่ความตาย

หรือพินาศ

องค์ประกอบทางความหมายของสีส้มที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา ได้แก่ แดงกับเหลือง ไม่สว่างเท่าแดง สว่าง ร้อน และฉูดฉาด สอดคล้องกับองค์ประกอบของสีส้มที่ได้จากทฤษฎีสีทางศิลปะ (Fabri, 1968) ที่กล่าวว่า สีส้มเป็นสีที่ผสมระหว่างสีแดงกับสีเหลืองและสีวรรณร้อน และสอดคล้องกับองค์ประกอบของสีส้มที่ได้จากคลังคำ (Panthumetha, 2020) ที่กล่าวว่า สีส้มเป็นสีที่มีความฉูดฉาดด้วย ซึ่งจากองค์ประกอบทางความหมายของสีส้มทั้งหมดนั้นสามารถถ่ายโยงความหมายไปยัง ‘เหตุที่ทำให้เกือบถึงแก่ความตายหรือพินาศ’ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางความหมายของ [มีความเสี่ยงปานกลาง] ได้

4.2.6 คำเรียกสีม่วง

คำเรียกสีม่วงมีองค์ประกอบทางความหมายที่ได้มาจากผู้บอกภาษาทั้งหมด 3 ข้อ ได้แก่ เป็นสีที่ไม่สว่างและไม่มืด เป็นสีที่เกิดจากสีชมพูและสีฟ้า และไม่ฉูดฉาด ซึ่งสามารถถ่ายโยงความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 1 วงความหมาย คือ เพศ (ชายจิตใจเป็นหญิง) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีม่วงไปยังมโนทัศน์ เพศ ที่มีความหมายว่า ‘ชายจิตใจเป็นหญิง’

- (14) เอาเป็นว่าถ้ามุกรู้ว่านายฮอนกฮูกเนี่ยยังไม่มีหวานใจ ไม่เบี่ยงเบนเป็นพวกหัวใจสีม่วง มุกจะจีบเขาเลย
สายใยรัก ถักข้ามฟ้า (Chulalongkorn University, Department of Linguistics, 2017)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า สีม่วง หมายถึง ชายจิตใจเป็นหญิง เนื่องจาก (14) เป็นเหตุการณ์ที่ผู้พูดกล่าวถึงผู้ชายคนหนึ่งว่า ถ้าเขายังไม่มีคนรักและไม่ได้เป็นชายจิตใจเป็นหญิง ผู้พูดจะจีบเขา ซึ่งสามารถแสดงการถ่ายโยงความหมายได้ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[สีม่วง]

ชมพูกับฟ้า

ไม่สว่าง

ไม่มืด

ไม่ฉูดฉาด

วงความหมายปลายทาง

[ชายจิตใจเป็นหญิง]

กลุ่มที่มีความหลากหลายด้าน

อัตลักษณ์ทางเพศ

ชายที่มีจิตใจเป็นหญิง

องค์ประกอบทางความหมายของสีม่วงที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา ได้แก่ เป็นสีที่ผสมกันระหว่างสีชมพูกับฟ้า ซึ่งสีชมพูเป็นสัญลักษณ์ของเพศหญิง ส่วนสีฟ้าเป็นสัญลักษณ์ของเพศชาย (Frassanito & Pettorini, 2008) ไม่สว่าง ไม่มีด และไม่ฉูดฉาด สอดคล้องกับองค์ประกอบของสีม่วงที่ได้จากทฤษฎีสีทางศิลปะ (Fabri, 1968) ที่กล่าวว่า สีม่วงเป็นสีที่ผสมระหว่างสีชมพูและสีฟ้า และเป็นสีที่อยู่ได้ทั้งในวรรณะร้อนและเย็น ซึ่งจากองค์ประกอบทางความหมายของสีม่วงทั้งหมดนั้นสามารถถ่ายทอดความหมายไปยัง ‘กลุ่มที่มีความหลากหลายด้านอัตลักษณ์ทางเพศ คือชายที่มีจิตใจเป็นหญิง’ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางความหมายของ [ชายจิตใจเป็นหญิง] ได้

4.2.7 คำเรียกสีเทา

คำเรียกสีเทามีองค์ประกอบทางความหมายที่ได้มาจากผู้บอกภาษาทั้งหมด 5 ข้อ ได้แก่ ไม่สดใส เป็นสีที่เกิดจากสีดำและสีขาว เป็นสีกลาง ไม่ชัดเจน และมีด ซึ่งสามารถถ่ายทอดความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 2 วงความหมาย ได้แก่ **อารมณ์ความรู้สึก** (ทุกข์) และ **ลักษณะ** (ก้ำกึ่ง เป็นกลาง, กึ่งผิดกฎหมาย) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายทอดความหมายจากคำเรียกสีเทาไปยังมโนทัศน์ **ลักษณะ** ที่มีความหมายว่า ‘มีก้ำกึ่งเป็นกลาง’

(15) ชีวิตผมมีอยู่แค่ 2 สี คือสีขาวกับสีดำเท่านั้น ถ้าผมได้ลงไปหาขาว ผมต้องเป็นขาว ถ้าลงไปหาดำก็คือดำ ชีวิตผมไม่มีสีเทา เพราะสีเทามันมองไม่ค่อยชัด

หม่า ความลับในไพลาดแตก (Chulalongkorn University, Department of Linguistics, 2017)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า สีเทา หมายถึง ก้ำกึ่ง เป็นกลาง เนื่องจาก (15) ผู้พูดกล่าวถึงตัวเองว่าจะเป็นขาวหรือดำเท่านั้น เป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่เป็นสีเทาซึ่งเป็นกลาง ซึ่งสามารถแสดงการถ่ายทอดความหมายได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[สีเทา]

ดำกับขาว

ไม่ชัดเจน

มีด

สีกลาง

วงความหมายปลายทาง

[ก้ำกึ่ง เป็นกลาง]

ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง, เกือบ, เท่าๆ กัน, พอๆ กัน, ไล่เลี่ยกัน

องค์ประกอบทางความหมายของสีเทาที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา ได้แก่ ดำกับขาว ไม่ชัดเจน มีด และเป็นสีกลาง สอดคล้องกับองค์ประกอบของสีเทาที่ได้จากทฤษฎีสีทางศิลปะ (Fabri, 1968) ที่กล่าวว่า สีเทาเป็นสีที่เกิดจากการผสมกันของสีคู่ตรงข้ามคือสีขาวและสีดำและเป็นสีกลาง และสอดคล้องกับองค์ประกอบของสีเทาที่ได้จากคลังคำ (Panthumetha, 2020) ที่กล่าวว่า สีเทาเป็นสีที่หม่นมัวและไม่มีสีสัน ซึ่งจากองค์ประกอบทางความหมายของสีเทาทั้งหมดนั้นสามารถถ่ายทอดความหมายไปยัง ‘ไม่เข้าข้าง

ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง, เกือบ, เท่าๆ กัน, พอๆ กัน, 'ไล่เลี่ยกัน' ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางความหมายของ [กำกึ่ง เป็นกลาง] ได้

4.3 กระบวนการอุปลักษณนามนัย

จากข้อมูลพบว่า มีการใช้กระบวนการอุปลักษณนามนัยในการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีไปยังมโนทัศน์อื่นทั้งหมด 4 สมัย ได้แก่ สมัยอยุธยา รัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) รัตนโกสินทร์ตอนกลาง (รัชกาลที่ 4 - 6) และรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน (รัชกาลที่ 7 - ปัจจุบัน) โดยพบประเภทย่อยของอุปลักษณนามนัยทั้งหมด 2 ประเภท ซึ่งสามารถเรียงลำดับการใช้จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1) การขยายความเป็นนามนัยในวงความหมายต้นทางของอุปลักษณ์ (metonymic reduction of metaphoric source) และ 2) การลดความเป็นนามนัยในวงความหมายต้นทางของอุปลักษณ์ (metonymic reduction of metaphoric source) ทั้งนี้ได้แสดงรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

4.3.1 การขยายความเป็นนามนัยในวงความหมายต้นทางของอุปลักษณ์

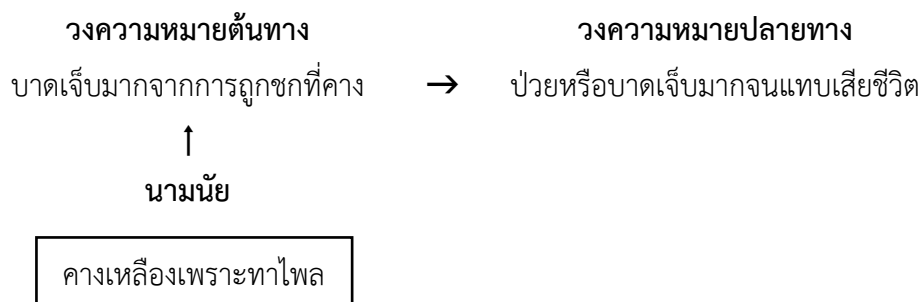
เป็นการอธิบายถึงนามนัยที่ทำหน้าที่เป็นวงความหมายต้นทางของอุปลักษณ์ ซึ่งนามนัยดังกล่าวจะถูกขยายความเป็นนามนัยขึ้นในวงความหมายต้นทาง จากข้อมูลพบว่า มีคำเรียกสีที่ถ่ายโยงความหมายแบบนี้ทั้งหมด 4 คำ ได้แก่ คำเรียกสีดำ เหลือง เขียว และฟ้า ซึ่งสามารถถ่ายโยงความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 3 วงความหมาย ได้แก่ ลักษณะ (ส่วนที่ลึกที่สุดของจิตใจ^๑, ให้เงินไปก่อนแล้วเอาลูกสาวมาเป็นโสเภณีภายหลัง^๒, ราคาประหยัด^๓) ความผิดปกติ (ความผิดปกติของร่างกาย^๔) และ อารมณ์ ความรู้สึก (ทุกข์^๕, สุข^๖) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายได้ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีเหลืองไปยังมโนทัศน์ ความผิดปกติ ที่มีความหมายว่า 'ความผิดปกติของร่างกาย'

(16) “อ้ากกกกก แค้ขึ้นแรกก็เล่นเอาสะโปกครากแล้ว ถ้าฝึกไปจนถึงเลเวลห้าไม่ถึงกับคางเหลืองปางตายนอนดินกระแด่วๆ ไปแผ่ยมบาลเหอเนี่ย ให้ตายเถอะ นี่มันดินแดนนรกชัดชัดดดดด TOT”

love land หัวใจก็รักก็คู่รักอวล (Chulalongkorn University, Department of Linguistics, 2017)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า คางเหลือง มีความหมายว่า ป่วยหรือบาดเจ็บมากจนแทบเสียชีวิต ทั้งนี้สามารถการถ่ายโยงความหมายได้ ดังนี้

“คางเหลืองเพราะทาไฟล” ที่เป็นวงความหมายต้นทางของอุปลักษณถูกขยายความหมายเป็น “บาดเจ็บมากจากการถูกชกที่คาง” จากนั้นได้ถ่ายโยงความหมายไปยังวงความหมายปลายทางที่แสดง ความหมายว่า “ป่วยหรือบาดเจ็บมากจนแทบเสียชีวิต”

4.3.2 การลดความเป็นนามนัยในวงความหมายต้นทางของอุปลักษณ

เป็นการอธิบายถึงนามนัยที่ทำหน้าที่เป็นวงความหมายต้นทางของอุปลักษณซึ่งนามนัยดังกล่าวจะถูก ลดความเป็นนามนัยลงในวงความหมายต้นทาง จากข้อมูลพบว่า มีคำเรียกสีที่ถ่ายโยงความหมายแบบนี้ทั้งหมด 2 คำ ได้แก่ คำเรียกสีแดงและเขียว ซึ่งสามารถถ่ายโยงความหมายไปยังมโนทัศน์อื่นได้ทั้งหมด 1 วงความหมาย คือ อารมณ์ ความรู้สึก (เศร้า) ทั้งนี้ สามารถแสดงตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายได้ดังต่อไปนี้

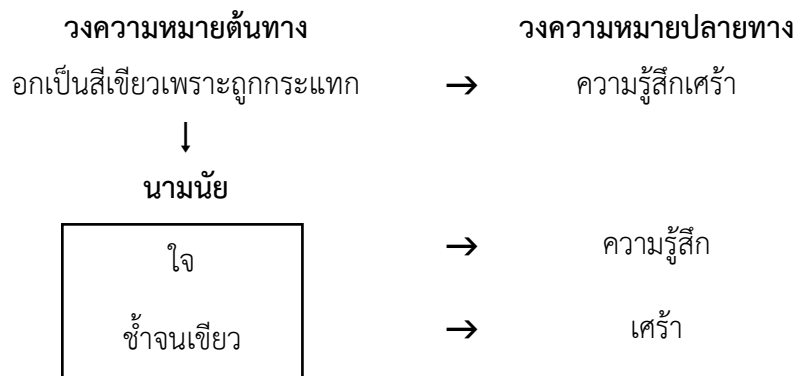
ตัวอย่างการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีเขียวไปยังมโนทัศน์ อารมณ์ ความรู้สึก ที่มีความหมาย ว่า ‘เศร้า’

(17)	มุงเห็นเกาะไฟฟ้	เด็ดเดียว
	ไฟบ่เขียวเรียมเขียว	อกคล้า
	จากมารากแรงเจียว	ทรวงจี
	เจ็บอูระเรียมซ้ำ	ชอกเนื้อในทรวง ฯ

โคลงนิราศพระพิพิธาสี

(Bureau of Literature and History, Department of Silpakorn, 1999)

จากบริบทจะเห็นได้ว่า อกเขียว หมายถึง ความรู้สึกเศร้า ทั้งนี้สามารถถ่ายโยงความหมายได้ ดังนี้

“อกเป็นสีเขียวเพราะถูกกระแทก” ซึ่งเป็นนามนัยในวงความหมายต้นทางของอุปลักษณถูกลดความ เป็นนามนัยลงเหลือเพียง “ใจซ้ำจนเขียว” ทั้งนี้ การลดความเป็นนามนัยของ “อก” คือ อกมีความหมายเชิง นามนัยอื่นๆ อีก เช่น อกสามารถใช้อ้างถึงเต้านมหรือแกนกลางของวัตถุ เช่น แกนกลางของว้าว เรียกว่า อก ว้าวได้ เป็นต้น แต่ในที่นี้เราต้องการความหมายของอกที่หมายถึง “ใจ” เท่านั้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงนามนัย แบบทั้งหมดอ้างถึงส่วนย่อย (the whole for the part) โดยสามารถถ่ายโยงความหมาย “ใจซ้ำจนเขียว” ไป ยังวงความหมายปลายทาง “ความรู้สึกเศร้า” ได้

5. สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันพบกระบวนการทางปริชานในการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสีไปยังมโนทัศน์อื่นทั้งหมด 3 กระบวนการ กล่าวคือ ในสมัยสุโขทัยพบกระบวนการทางปริชานที่ทำให้เกิดการถ่ายโยงความหมายเพียง 1 กระบวนการเท่านั้น คือ นามนัย ต่อมาในสมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ช่วงรัชกาลที่ 1 - 3) และรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (ช่วงรัชกาลที่ 4 - 6) สมัยรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน (ช่วงรัชกาลที่ 7 - ปัจจุบัน) มีกระบวนการทางปริชานที่ทำให้เกิดการถ่ายโยงความหมายทั้งหมด 3 กระบวนการ ได้แก่ นามนัย อุปลักษณ์ และอุปลักษณ์นามนัย ซึ่งกระบวนการทางปริชานที่ใช้ในการถ่ายโยงความหมายที่พบมากที่สุดคือ นามนัย ผู้วิจัยเห็นว่า นามนัยมีความซับซ้อนของกระบวนการน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการอื่น ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ Panther and Radden (1999) ที่กล่าวว่า นามนัยเป็นปรากฏการณ์ทางปริชานที่มีความเป็นพื้นฐานมากกว่าอุปลักษณ์ เนื่องจากนามนัยเป็นรูปภาษาที่เกิดจากการนำความหมายของคำไปใช้เชิงเปรียบเทียบ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงความคิดจากการใช้คำที่มีความหมายถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปอีวงความหมายหนึ่ง โดยวงความหมายทั้งสองนั้นเป็นวงความหมายประเภทเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน (Ungerer & Schmid, 1996) ซึ่งในกรณีนี้หมายถึง การใช้คำเรียกสีอ้างถึงวงความหมายประเภทเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาทั้งกระบวนการอุปลักษณ์และนามนัย ซึ่งได้ผลการวิจัยว่า มีการใช้กระบวนการนามนัยในการถ่ายโยงความหมายมากกว่าอุปลักษณ์เช่นเดียวกับงานวิจัยนี้ ได้แก่ งานของ Broz (2008) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ false friends ซึ่งเป็นคำศัพท์และสำนวนที่สะกดหรือออกเสียงคล้ายกันแต่มีความหมายแตกต่างกัน โดยศึกษาคำศัพท์ในภาษาอังกฤษเปรียบเทียบกับคำศัพท์ในภาษาเยอรมัน สเปน และโครเอเชีย ผลการวิจัยพบว่า คำศัพท์ที่เป็น false friends แต่เดิมนั้นเป็นคำที่มีหลายความหมาย (polysemy) ซึ่งเมื่อภาษาต่างๆ ในตระกูลอินโด-ยูโรเปียนนำคำศัพท์เหล่านั้นไปใช้ ได้มีการนำความหมายไปใช้แตกต่างกัน ทำให้เมื่อวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์ต่างๆ ในภาษาอังกฤษ เยอรมัน สเปน และโครเอเชีย จึงพบว่า แม้ว่าจะมีความหมายที่ไม่เหมือนกันทั้งหมด แต่ความหมายที่คล้ายคลึงกันเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กันในเชิงนามนัยและอุปลักษณ์ ทั้งนี้พบความสัมพันธ์เชิงนามนัยมากกว่าอุปลักษณ์ และงานของ Wongthai (2015) ที่ศึกษากระบวนการขยายความหมายของคำเรียกอวัยวะในสำนวนไทย ซึ่งได้ผลการวิจัยว่า มีกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการขยายความหมายของคำเรียกอวัยวะในสำนวนไทยทั้งหมด 4 กระบวนการ คือ 1) อุปลักษณ์ 2) นามนัย 3) อุปลักษณ์นามนัย และ 4) นามนัยต่อเนื่อง ทั้งนี้พบว่า มีการใช้กระบวนการนามนัยมากที่สุดเช่นกัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่า การถ่ายโยงความหมายแบบนามนัยที่ใช้คำเรียกสีอ้างถึงวงความหมายประเภทเดียวกันหรือใกล้เคียงกันนั้นมีการใช้คำเรียกสีแดงอ้างถึงวงความหมายต่างๆ มากที่สุด เนื่องจากสีแดงเป็นสีโดดเด่นและสามารถดึงดูดประสาทสัมผัสทางตาของมนุษย์ได้มากกว่าสีอื่น (Fabri, 1968) ทั้งนี้ ในการเปรียบเทียบแบบนามนัยนั้นมีการถ่ายโยงความหมายไปยังวงความหมาย **อารมณ์ ความรู้สึก** มากที่สุด โดยความหมายที่เกี่ยวข้องกับ **อารมณ์ ความรู้สึก** ส่วนใหญ่จะมีถ้อยคำที่เกิดจากรูปแบบ ‘คำเรียกอวัยวะ+คำเรียกสีแดง’ เช่น หน้าแดง หูแดง แก้มแดง ตัวแดง ที่หมายถึง เขินอาย ตาแดง ที่หมายถึง เศร้า และจมูกแดง ที่หมายถึง ไม่สบาย เป็นต้น

ส่วนกระบวนการทางปริชานที่ใช้ในการถ่ายโยงความหมายที่พบรองลงมาคือ อุปลักษณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนมากขึ้นจากนามนัย กล่าวคือ อุปลักษณ์เป็นการทำความเข้าใจความหมายหนึ่งจากอีกวงความหมายหนึ่ง โดยวงความหมายทั้งสองนั้นเป็นวงความหมายคนละประเภทกัน (Kövecses, 2010) ในขณะที่นามนัยจะถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายประเภทเดียวกัน นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่า การถ่ายโยงความหมายแบบอุปลักษณ์ที่ใช้องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกสืถ่ายโยงความหมายไปยังวงความหมายประเภทอื่นนั้น มีการถ่ายโยงความหมายของคำเรียกสืคำไปยังวงความหมายต่างๆ มากที่สุด เนื่องจากสืคำเป็นสืที่มีองค์ประกอบทางความหมายมากกว่าสือื่น ทำให้สามารถถ่ายโยงความหมายไปยังวงความหมายอื่นได้หลากหลายกว่า

ส่วนกระบวนการทางปริชานที่ใช้ในการถ่ายโยงความหมายที่พบน้อยที่สุดคือ อุปลักษณ์นามนัย เพราะเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนมากที่สุด เนื่องจากเป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของ 2 กระบวนการ ซึ่งได้แก่ อุปลักษณ์และนามนัย นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่า การถ่ายโยงความหมายแบบอุปลักษณ์นามนัยมีการใช้คำเรียกสืเชื่อมโยงมากที่สุด เนื่องจากคำเรียกสืเชื่อมโยงมีความหลากหลายทางความหมายมากกว่าสือื่น เช่น มีความหมายเชิงนามนัยว่า ‘ซำ เจ็บปวด’ และ ‘ยังไม่สุกงอม’ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้สามารถขยายความหมายไปในเชิงอุปลักษณ์ได้ กล่าวคือ ‘ซำ เจ็บปวด’ สามารถขยายความหมายไปยัง ‘เศร้า’ และ ‘ยังไม่สุกงอม’ สามารถขยายความหมายไปยัง ‘วัยเยาว์’ ได้

6. ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาความหมายเชิงเปรียบเทียบและกระบวนการทางปริชานในการถ่ายโยงความหมายจากคำเรียกสืไม่พื้นฐานหรือโทนสีในภาษาไทยไปยังมโนทัศน์อื่น เช่น คำเรียกสืไม่พื้นฐาน “วงการสีกา” ที่หมายถึง “วงการตำรวจ” “วัยผมสีดอกเลา” ที่หมายถึง “วัยชรา” ซึ่งเป็นการถ่ายโยงความหมายแบบนามนัยหรือโทนสี “ตลาดมืด” ที่หมายถึง “ตลาดที่แอบซื้อขายกันลับๆ โดยหลีกเลี่ยงข้อกำหนดที่ทางการได้วางไว้” “ทางสว่าง” ที่หมายถึง “เห็นกระจ่าง, เข้าใจอย่างถ่องแท้” “ความสัมพันธ์จิตจาง” ที่หมายถึง “ความสัมพันธ์ที่เหินห่าง” ซึ่งเป็นการถ่ายโยงความหมายแบบอุปลักษณ์ เป็นต้น

7. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาจากมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ประจำปี พ.ศ. 2562

Notes

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องคำเรียกสืที่ใช้เปรียบเทียบเชิงประวัติในภาษาไทยตามแนวทางภาษาศาสตร์ปริชาน หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

References

- Broz, V. (2008). Diachronic investigations of false friends. *Suvremena lingvistika*, 66(2), 199-222.
- Buddha Loetla Nabhalai. (1970). *Sepha KhunChang KhunPhaen*. Bangkok: Silabannakhan. (in Thai)
- Bunnag, R. (2019). *Open the legend of “Brothel” and “Whorehouse”*. Retrieved from <https://mgronline.com/online/section/detail/9620000082407> (in Thai)
- Bureau of Literature and History, Department of Silpakorn. (1990). *Klong Nirat Pra Phipitsali*. Bangkok: Department of Silpakorn. (in Thai)
- Bureau of Literature and History, Department of Silpakorn. (1990). *Literature of the Thonburi period* (Vol.2). Bangkok: Department of Silpakorn. (in Thai)
- Bureau of Literature and History, Department of Silpakorn. (1997). *Literature of the Ayutthaya period* (Vol.3). Bangkok: Department of Silpakorn. (in Thai)
- Chulalongkorn University, Department of Linguistics. (2017). *Thai national corpus*. Retrieved from <http://www.arts.chula.ac.th/~ling/tnc3/> (in Thai)
- Engchuan, S. (2000). *Color terms and the concept of color of the Thais in the Sukhothai period and at the present time*. Doctoral thesis, Chulalongkorn University, Bangkok. (in Thai)
- Fabri, R. (1968). *Color: A complete guide for artist*. New York: Watson-Guption Publications.
- Frassanito, P., & Pettorini, B. (2008). Pink and blue: The color of gender. *Child's Nervous System*, 24(8), 881-882.
- Goossens, L. (1990). Metaphonymy: The interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action. *Cognitive Linguistics*, 1(3), 323-342.
- Homyom, S. (2013). *Brahman: Brahmin caste*. Retrieved from <https://www.gotoknow.org/posts/330619> (in Thai)
- Kasemrachadarak, D. (2019). *What are the black and red case?* Retrieved from www.lawgeneration.net/what_are_the_black_and_red_case (in Thai)
- Kositanont, W. (2014). *Tai Lom and white belly Lao (Lao Pung Khao)*. Retrieved from <https://wisonk.wordpress.com/2014/11/15/tailom-and-laopungkhao/> (in Thai)
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago; London: The University of Chicago Press.
- Mongkut Klao Chao Yu Hua, Phrabat Somdet Phra. (2017). *Hua Jai Nak Rop*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)

- Panther, K. U., & Radden, G. (1999). Introduction. In K. U. Panther & G. Radden (Eds.), *Metonymy in language and thought* (pp.xx-xx). Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Panthumetha, N. (2020). *Khlang Kham*. (9th ed). Bangkok: Amarin Publishing. (in Thai)
- Phornthippayaphanit, Th. (2014). *Color terms in Thai during the Thonburi and Rattanakosin period*. Master's thesis, Kasetsart University, Bangkok. (in Thai)
- Royal Institute of Thailand. (2013). *The royal institute dictionary 2554 B.E.* (2nd ed.). Bangkok: Nanmeebooks. (in Thai)
- Ruiz de Mendoza Ibáñez, F. J., & Galera Masegosa, A. (2014). *Cognitive modeling: A linguistic perspective*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.
- Saipradit, K. (2005). *Sing Thi Chiwit Tong Kan*. Bangkok: Dokya Publishing. (in Thai)
- Tipkongka, W. (2010). *Color terms in Thai in the Ayutthaya period*. Master's thesis, Kasetsart University, Bangkok. (in Thai)
- Ungerer, F., & Schmid, H.-J. (1996). *An introduction to cognitive linguistics*. New York: Longman.
- Wongthai, N. (2015). The meaning extensions of human body part terms in Thai idioms. *Asian Social Science*, 11(9), 146-157.
- Wongthai, N. (2019). *An introduction to cognitive semantics*. Bangkok: Work All Print Co., Ltd. (in Thai)